

Erkeklerin Dilinden Sünnet Anlatıları: İnsan Hakları Ve Cinsel/Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet Temelinde Erkek Sünneti

Araştırma Ekibi:

Ali A. Odabaş¹
Selda Taşdemir Afşar²
Bihter Doğan³

Araştırmaya Dair

Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları yüksek lisans programında öğrenci olan Ali A. Odabaş'ın Doç. Dr. Selda Taşdemir Afşar ile beraber yürüttüğü yüksek lisans tez çalışmasının içinde insan hakları ile ilgili olan kısmına dair bulguların ve tartışmaların bir kısmını kapsamaktadır. Başka bir ifadeyle, ortaya çıkacak yüksek lisans tezinin tümünü temsil eden bir rapor değildir. Bu nedenle bu rapor sadece ön bir rapor özelliği göstermektedir. Daha detaylı ve kapsamlı araştırma sonuçları ve raporu "Cinsel Politika Bağlamında Türkiye Toplumunda Erkekliğin Sosyal İnşası; Sünnet Ritüeli" adıyla hazırlanmakta olan yüksek lisans tezinde sunulacaktır.

Anahtar Kavramlar: İnsan Hakları, Sünnet Ritüeli, Erkeklik, Cinsel Şiddet, Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet.

Araştırmanın Temel Hedefleri

Toplumsal cinsiyet kavramı, tıbbın ve hukukun bedenler üstünde atadığı biyolojik eksenindeki kadın ve erkek cinsiyet ifadelerinin ikili bir zıtlıklar ve kategorik tanımlamanın ötesinde; kişisel deneyim ekseninde tarihsel, sosyal ve kültürel olarak hangi iktidar ilişkileri içinde şekillendirildiğini ele alır (Butler, 2016). Bu noktada güç ilişkileri kavramı gündeme alındığında toplumsal cinsiyet diğer toplumsal kimliklerle de kesişim

gösterir (Özkazanç, 2018). Belirtilenler doğrultusunda güç ve kimlik kavramları cinsiyet ilişkileri ekseninde gündeme geldiğinde erkekler arasındaki ilişkiler de gündeme alınmalıdır. Erkekler arasındaki toplumsal cinsiyete dayalı güç ilişkilerini çözümlerken de erkeklik çalışmalarının sunduğu perspektiften yararlanılmalıdır. Ancak, erkeklik çalışmaları dendiğinde erkeklerin haklarını gözetken, erkek kurtuluşçu, kadın düşmanı bir perspektif değil aksine feminist metodolojiden beslenen eleştirel erkeklik kavramsallaştırması gündeme alınmalıdır (Bozok, 2011). Bu araştırmanın kuramsal ve yöntemsel eksenini de oluşturan eleştirel erkeklik çalışmaları bağlamında Türkiye'de erkekliğin sosyal inşasını ele alırken ilk uğrak olarak kabul edilen sünnet ritüelini, deneyimin öznesi olan erkeklerin yaşam öykülerinden yola çıkıp, anlam dünyalarını yorumlamaktır. Bu yorumlamayı takiben bu araştırma, erkek sünnetinin toplumsal cinsiyet temelli şiddet ekseninde "çocuk hakları", "evrensel insan hakları" ve "LGBTİ+ hakları" ekseninde tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

Türkiye toplumunda erkekliğin inşasında önemli uğraklar söz konusudur. Bu uğraklar aslında Türkiyeli bir erkeğin hegemonik ideale yakın olmasına yönelik normatif düzenlemeleri içerir. Bu normatif düzenleme eril cinsel ideolojinin doğrudan kendisi olup ideal, makbul erkekler olma sürecini düzenler ve denetler. Bu eril ideoloji bağlamında erkekliğin Türkiye Toplumundaki sosyal inşa sürecini Selek (2010) "Sürüne Sürüne Erkek Olmak" adlı eserinde dört aşamada (sünnet, askerlik, işgücü piyasasına katılım, evlilik) ele almıştır. Bu aşamaların erkeklerin toplumsal konumları ve kimliklerine göre farklılaştığını belirtmiştir. Ardından, Barutçu (2013) ise bu aşamaları sünnet, cinsellik, askerlik, iş bulma ve evlilik olarak belirtmiş; erkeklerin toplumsal konumları ve kimliklerine göre farklılaşmalarına cinsellik boyutunu eklemiştir. Görüldüğü üzere sünnet ritüeli Türkiye toplumunda erkekliğin ilk uğrağını teşkil etmektedir. Ne var ki, bu uğrağın pratik edilme şekli farklı sorunları gündeme getirmektedir. Örneğin, Türkiye toplumunda sünnet ritüeli kökenlerini Hz. Muhammed'in sünnet anlayışından alır ve Müslümanlıkta oğlan çocukları 7-15 yaş arasında sünnet edilirler (Ataseven, 2005). Bu noktada erkek sünnetinin pratik edilme şeklinde yaşın küçük olması (reşit olmama), dini ritüeller ve kültürel gerekçeler gibi parametreler göz önüne alındığında erkeklerin oğlan çocukluk zamanında

¹ Hacettepe Üniversitesi, Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans Öğrencisi ve araştırmacı/tez sahibi,

² Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, tez ve araştırma danışmanı,

³ Proje Destek Elemanı

sünnet nedeniyle travmatize edildiklerini ve bedenleri üstünde gerçekleştirilen müdahaleler ile psiko-sosyal anlamda zarar gördükleri ifade edilebilir (Toksoy & Taşıman, 2015). Oğlan çocuklarının “erkeklığe geçiş” adı altında bedenlerine zarar verilmesi ve bunun kültürel gerekçelere dayatılması durumu karşımıza *cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet* kavramını getirir. Bu bağlamda cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet şu şekilde ifade edilmektedir;

“Bir kişinin toplumsal cinsiyetine veya cinsiyetine dayalı olarak o kişiye yönlendirilmiş şiddettir. Bu tür şiddet; bir kişiyi şiddet, zorlama, tehdit, aldatma, kültürel beklentiler veya ekonomik güç kullanarak iradesi dışında hareket etmeye zorlamayı kapsamaktadır. Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağdurlarının büyük çoğunluğunu kız çocukları ve kadınlar oluşturuyor olsa da erkek çocukları ve erkekler de bu tür şiddetten zarar görebilirler” (UNHCR)

UNHCR’in tanımı doğrultusunda Türkiye’de oğlan çocuklarına uygulanan *sünnet* cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin bir türü olarak kabul edilebilir. Şiddet kavramı gündeme geldiğinde bir insan hakları ihlali de gündeme gelmektedir. Bu ihlaller ise sonuç ve tartışma bölümünde ele alınmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmayı cinsiyet kimlikleri temelinde eşitsiz ilişkileri ve günlük yaşamda ataerlik örüntüleri gündemine alan feminist metodoloji ve epistemolojiden yola çıkarak tasarladım. Araştırma desenini oluştururken cinsel yönelimi marjinalize edilen bir araştırmacı olarak “kişisel olan politiktir” şiarından yola çıkarak kendi toplumsal kimliklerime sahip ve benim kimliklerimden farklı kimliklere sahip erkeklerin kişisel deneyimlerini kendi deneyimlerimle ele alarak (refleksivite) toplumsal cinsiyet kavramının şekillenmesinde önemli olan güç ilişkileri bağlamında farklı erkeklikleri irdelemek istedim. Bunu yaparken referans noktası olarak kendi erkeklik öykümdeki uğraklardan biri olan sünnet hikâyesini seçtim.

Bu bağlamda, farklı toplumsal kimliklerim kesişimselliğine sahip (cinsel yönelim, etnik köken, dini kimlik, sınıf vb.) 20 cisgender erkekle yarı yapılandırılmış soru yönergesi kullanarak derinlemesine görüşmeler yaptım. 13 kişiyle COVID-19 öncesinde yüz yüze olarak görüşme

yaptım. COVID-19 Pandemisi’nin gündeme gelmesiyle beraber başlayan karantina sürecinde ise 7 kişiyle Zoom aracılığıyla çevrim içi görüşmeler gerçekleştirdim.

Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış soru formu için Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulu’ndan etik izni alınmıştır. Araştırmanın başlangıcında 5 kişi ile pilot görüşme yaptım ve bu sürecin ardından yarı yapılandırılmış soru formunu revize ettim. Sorular doğrultusunda görüşmelerimi yaparken katılımcıların cinsiyet kimliği/cinsel yönelim ve dini kimlik “beyanları” doğrultusunda gönüllülük ekseninde katılımlarını sağladıklarına dair katılımcı onam formumu hazırladım. Ayrıca, bu onam doğrultusunda görüşmeleri kayıt altına aldım. Ardından, bu ses kayıtlarının dökümleri InqScribe, Windows Media Player kullanılarak hem araştırmacı hem de proje destek elemanı tarafından yapıldı. Belirtilenler dâhilinde analiz ve raporlama sürecinde ise erkekler arasındaki kimlik ekseninde yaşam öyküleri ve sünnet deneyimlerindeki farklılıkları ve ortaklıkları göz önüne alacağım için feminist nitel araştırmanın yapısına uygun çıktılar oluşturmaya gayret ettim. Bulgularımı ise MAXQDA 11 kullanarak elde ettim. Araştırmaya katılan kişileri de Yunan Mitolojisindeki tanrı ve tanrıçaların isimlerini kullanarak anonimleştirdim.

Ayrıca, belirtmem gerekir ki bu araştırmaya dair detaylı bilgiler farklılaşan erkekliklere ve erkeklerin sünnet deneyimlerine dair bulguları yüksek lisans tezimde daha derin bir şekilde ele aldım. Bu rapor dâhilinde ise yalnızca aşağıda belirttiğim noktaları irdeledim ve bu raporda belirttiğim kuramsal çerçeve ve insan hakları ekseninde bulguları tartıştım.

Araştırmanın Özneleri

Araştırmanın yöntemi bölümünde ifade ettiğim üzere araştırmayı 20 cisgender erkek ile yürüttüm. Araştırma bağlamında erkeklerin yaş, cinsel yönelim, meslek ve aileden aktarılan etno-dinsel kimlikleri bilgilerini topladım. Bu doğrultuda araştırma öznelere dair bilgiler raporun sonunda Tablo 1’de verilmiştir.

ERKEKLERİN SÜNNETE BAKIŞ AÇILARI VE DENEYİMLERİ

Bu bölümde erkeklerin anlatılarından yola çıkarak erkekler için sünnet ritüelinin nasıl bir anlamı olduğu, sünnetlerinin gerçekleştiği mekân, sünnet anındaki hisleri ve sonrasında acılar, sünnetin gerekliliği ve faydaları ve son olarak

sünnet ve cinsellik arasındaki ilişki üzerine olan düşünceleri ele alınmıştır.

Sünnet Ritüelinin Anlamı: Acı ve Travma Eşliğinde Erkek Olmak/Erkeklik

Sünnetin öznesi olarak erkeklerin sünnet ritüeline yönelik bakış açıları ve sünneti anlamlandırma şekilleri sünneti anlamak konusunda temel göstergelerden birini teşkil etmektedir. Bu bağlamda erkekler için sünnet ritüelinin anlamı kendi deneyimlerinin ışığında *ağrılı süreçlerin olduğu, acılı, travma* gibi ifadelerle tanımlanmaktadır. Hatta sünnet ritüelinin anlamı Afrodit (24, eşcinsel, Sünni)'e göre; *Tanımlama ihtiyacı duymayacağım kadar anlamsız bir şey...*

Bu noktada Herakles (26, eşcinsel, Sünni) kendi sünnet deneyimini acı, travma üzerinden erkeklikle ilintisini şu şekilde aktarmıştır;

“Acı, çok kötü bir sünnet deneyimi geçirdim ben çünkü gerizekalı dedem ben kuzenimle peş peşe sünnet oldum dedem kuzenimi aldı hastaneden götürdü salak arabayla Akşehir'e gitmiş kuş beyinli embesil, ayakta uzun süre bekledim amcam taksi bulmaya çalıştı bende kanama oldu falan o yüzden çok ağrılı bir süreçti benim için yani baya evde ağladım salya sümük ben ağlıyorum annem babaannem ağlıyor falan hep birlikte cenaze var gibi baya ağlamıştık falan filan kötü bir süreçti ama ondan sonra bir de şey evdeki ilişkilerimde değişti erkek olduğum algısı oluştu, gerçekten acı verici bir deneyimdi o acıyı sana anlatamam ya s***nin başının zonklamasi”

Benzer şekilde Gaia (31, eşcinsel, Alevi) da erkeklik ve sünnet ilişkisini şöyle ifade etmiştir; *Yani senin kararına bırakılmadan senden bir şeylerin alınması ve bunun tüm toplumun gözüne sokularak yapılması, erkeklığe bir adım daha attırıyoruz seni demenin göstergesi yani...*

Sünnetin anlamını erkekliğin bir aşaması olarak görme durumu da katılımcıların tekrarladığı bir ifadedir;

“(düşünüyor) Yani işte... erkeklik. Aslında bu da bir aşamaydı bak (gülüyorlar) erkeklik kurgusunun bu aşaması nasıl aklıma gelmiyorsa anlamadım (gülüyorlar) ...[]... Yani, tamamen bir gerçekten erkek olmanın bir adımı sünnet, bu şekilde gösteriliyor şatafat da o anlama geliyor aslında bir yerden baktığımızda işte oğlum erkek oluyor gibi ” (Apollon, 25, heteroseksüel, Sünni)

Sünnet ritüelinin anlamını “travma” ile örtüştüren erkeklerden biri olan Zeus (31, eşcinsel, Sünni) ise travma durumun şu şekilde ifade etmiştir; *Korkunç bir şey (gülüyor) ya çünkü o yaşta cinsel organına bir kesme aletiyle müdahale edileceğini biliyor olma durumun aslında ee travmatik bir olay.* Sünnetin erkeklerin anlam dünyasında atfettiği yeri dini inanç ve şiddetle beraber ele alan Dionisos (23, heteroseksüel, Alevi) ise anlatısında şöyle ifade etmiştir; *Yani hiçbir toplum sırf kendi dini inanışlarını tatmin etmeleri için kendi hakkında karar veremeyen bir çocuğun bedeni üzerinde bedeninde kalıcı değişiklikler yapamaz.*

Sünnet ritüelinin anlamını “travma” olarak ifade eden erkeklerden biri olan Ares (28, heteroseksüel, Sünni) ise kendi sünnet hikayesinde sünnet edildikten sonra sünnet kasetlerinin aile üyeleriyle beraber izlenmesinin bu travmanın devamlılığını getirdiğini ifade etmiştir;

“...O günün sürekli olarak videosu çekildi işte sünnet olma anındaki bağırışlarım çağırışlarım ve o kaset akrabalar geldikçe açılıp izlendi bak nasıl bağırıyorsun bilmem ne diye o travma sürekli olarak devam ettirildi belli bir yaşına kadar ...[]... Herhalde 12-13 yaşına kadar 5-6 sene devam etti sonra o kasetler atıldı”.

Sünnetin Gerçekleştiği Mekân

Erkeklerin sünnet ritüeli için yükledikleri anlamların acı, travma gibi kavramlar olduğu düşünüldüğünde sünnet ritüelinin gerçekleştirildiği mekanın kendisi de önemli olmaktadır. Bu bağlamda, araştırmaya katılan erkekler kendi sünnet operasyonlarının genelde *hastane, klinik, ev ortamı, evde steril hale getirilen bir ortamda* gerçekleştirildiğini anlatılarında ifade etmişlerdir. Ancak, belirtilenler dışında cemevi, dükkân gibi mekânlarda da sünnetin gerçekleştiği erkeklerin anlatılarında görülmektedir. Örneğin, Athena (22, eşcinsel, Alevi) “alevi ve kendi deyimiyle görece inançlı olan ailesinin” kuruluşunda etkin oldukları mahallelerindeki cemevinde sünnet olduğunu ifade etmiştir; *Cemevindeydi klinik. Şu an kapalı ...[]...Bildiğim bir yerdi ...[]... Öyle bir ortamdı, bildiğim bir ortam aslında operasyon geçirdiğim yer ...[]... Bildiğim tanıdığım yer rahattım.*

Sünnetin Gerçekleşme Anı ve Hisler

Sünnetin gerçekleşme anında ise erkekler hislerini anlatırken kendilerini stresli, gergin ve

korku içinde olduklarını ifade etmişlerdir. Hatta Athena (22, eşcinsel, Alevi) ve Ares (28, heteroseksüel, Sünni) sünnet esnasında *kurtarın beni!* diye bağırdıklarını sünnetin gerçekleşme anına yönelik hatırladıkları bir anı olarak dile getirmişlerdir.

Aynı zamanda Hera (24, eşcinsel, Alevi) ve Herakles (26, eşcinsel, Sünni) ise anlatısında o ana dair tedirgin ve gergin olduğunu ifade etmişlerdir;

“Ben tedirgindim...[]... Ben kapıda bekliyordum kurbanlık koyun gibi böyle stresliydim o an...” (Herakles)

“...daha donuk hissettiğim bir gün ve gergin hissettiğim bir gün” (Hera)

Sünnet operasyonunun ilk aşaması olarak oğlan çocuklarının genelde hatırladıkları şeyin uyuşturma için kullanılan iğnenin bedenlerinde yarattığı “acı” olduğunu ama sonrasında bir şeyler hissetmediklerini ifade etmişlerdir;

“... Hiçbir iğne onun kadar acıtmamıştı çünkü penisim sanki bir kemikmiş o kemiğin köküne giren bir şeymiş gibi oooo (gergin bir şekilde) hala hayal edebiliyorum o acıyı...” (Dionisos, 23, heteroseksüel, Alevi)

“O iğnenin acısına çok ağlamıştım” (Apollon, 25, heteroseksüel, Sünni)

Ayrıca, erkekler sünnet anını da kesik kesik hatırladıklarını ifade etmektedirler. Öyle ki, Athena (22, eşcinsel, Alevi) bununla ilgili olarak sünnetin travmatik boyutundan kaynaklı olarak hatırlamadığını ifade etmiştir;

“Ameliyat sonrasını yani sünnet sonrasını hatırlıyorum. Ondan sonra ama sünnet öncesi sürece dair böyle şey hani çok bir şey yok kafamda ...[]... travmadır... []...çok yüksek acılı ve çok yani küçücük bir çocuğun başına gelen şey hakikaten onu pek ürkütmüş olsa gerek...”

Sünnete dair erkekler için bugün dahi hatırladıkları acı hissi ve travma haline dönüşmesinin sünnet anındaki yaşananlarla eş uzamlı olarak geliştiği düşünülebilir. Ancak, uyuşturma için yapılan iğne ve sonrasında da bu acıların oğlan çocuklarının bedenlerinin sünnet esnasında tutulmasıyla beraber travmaya dönüşecek bu yolculuğunun devam ettiği anlatılarda görülmektedir;

“... Dayım da ayaklarımı tutuyordu böyle bir bakayım falan diyordum bir baktım kan görünce korktum çırpındım” (Poseidon, 19, heteroseksüel, Alevi)

“Yani işte şeydi korku yani tamamen korku, korkuya teslim olmuşsun kimse sana yardım etmiyor çığlık atıyorsun mesela o önemli bir histi kimse yardım etmiyor yani herkes tam tersine uğraşiyor hani bağıryorsun çağırıyorsun hani kurtarın beni napıyorsunuz keseceksiniz beni diyorsun hani bütün akrabaların şey diyor sakın ol bir şey olmayacak tutuyorlar falan mesela o şeydi böyle bir etki bırakmıştı kimse yardım etmiyor” (Ares, 28, heteroseksüel, Sünni)

Acının Sürekliliği: Sünnet Sonrası Pansuman ve Tuvalete Çıkma Deneyimi

Erkeklerin sünnet hikâyelerinde sünnet operasyonundan sonra yaşadıkları farklı zorluklar gündeme gelmektedir. Sünnet edildikten sonra erkekler aile üyelerinin eşliğinde evlerine geliyorlar ve burada başka bir imtihan onları bekliyor; *tuvalete çıkmak ve pansuman deneyimleri*. Çünkü iğne ile yapılan uyuşturmanın etkisi geçtiğinde erkeklerin acılarının arttığı kendi anlatılarında görülmektedir. Sonuç olarak sünnetin başından beri var olan acı hissi tuvalete çıkma ve pansuman yapılma durumlarında biraz daha artmakta olduğu da aynı şekilde anlatılarda erkekler tarafından kendi ifadeleriyle *çok net ve dün gibi hatırlanmakta*;

“Tuvalet ihtiyacımı karşılamakta çok zorluk çektim bu tamamen kafamda yer etmiştir tuvalete giderken o yanma falan acı hissi vardı” (Cronos, 38, heteroseksüel, Alevi)

Pansuman anıları da tabii ki bu acıya ilerleyen zamanlarda eşlik etmeye başlıyor;

“Ya orada çok pis bir şey hatırlıyorum sanırım ilk pansumandı çünkü kanama olmuştu falan ... []... bir şey döktü oksijenli su gibi bir şey ya da alkol çünkü ben yandım öyle bir yandım ki unutmuyorum o yanmayı yani şu anda ...[]... o adam ilk o bandajı çıkartırken böyle canım çıktı gerçekten” (Herakles, 26, eşcinsel, Sünni)

Bu acılar ise erkeklerin hayatında bazı bedensel bozukluklara da sebep olabilmekte ve hatta sünnet operasyonundan gelişen istenmeyen bir durum yüzünden iki yıl boyunca doktora gitmek zorunda olan ve tuvaletini yapamadığını ifade eden Demeter

(31, eşcinsel, Sünni) bu olayların başladığı günü şöyle anlatmıştır;

“Uyuşturucunun etkisi geçtikten sonra ben inanılmaz acı çektim ve ben gecesinde full yatak full kandı neredeyse kanamadan ölecektim yani ve direk hani sünnetimi olduğum gün sargılarım açıldı ve babam koştur koştur beni hastaneye götürdü falan ve ben uzun bir süre buz küplerinin üzerinde yattım kanamam durması için...”

Sonuç olarak, bu acılara karşı direnme ve *erkekler ağlamaz* deyimini sünnetin her anında ifade etmek erkekliği güçlendirici bir unsur olarak kabul edilmekte ve hatta Hera (24, eşcinsel, Alevi)’nin dediği gibi tebrik edilmekte; *Cesaretlendirici bir tavırları vardı (ebeveynlerinin) işte sargı margı ben acıdığını hatırlıyorum ama ağlamadığım için tebrik edildiğimi de hatırlıyorum...*

Sünnetin Gerekliliği ve Faydaları

Erkeklerle sünnet deneyimi üzerine konuştuktan sonra sünnetin gerekliliği ve faydaları üzerine konuştuğumda erkeklerin bu konuda sabit bir görüşlerinin olmadığını gözlemledim yani faydalı ve gerekli bulan da var faydasız ve gereksiz bulan da... Ne var ki, erkeklerin anlatılarında ortak olarak dile getirilen şey rıza dâhilinde ve tıbbi/hayati durumlar gündeme geldiğinde yapılması gereken; kültürel ve dini gerekçelerle yapılmaması gerektiği yönündedir.

“Tıbbi açıdan faydaları olduğu söyleniyor. Fakat ben şahsen faydalı veya gerekli olduğunu kesinlikle düşünmüyorum. Bu bir sağlık meselesi ise 18 yaşına geldiğinde bireyin kendi kararıyla yaptırması gereken bir şey olduğunu düşünüyorum” (Afrodit, 24, eşcinsel, Sünni)

“Vaka odaklı konuşulması ve yanıtlanması gerekir diye düşünüyorum. Kimisi için belki gereklidir. Kimisi için değildir. Genel olarak sağlıklı çıkarımını yapmak ne kadar doğru olur, bilemiyorum” (Athena, 22, eşcinsel, Alevi)

“Gerekli mi ya da... (düşünüyor) buna sonra karar versek daha güzel olabilir yani faydalıysa da zararlıysa da ya da gerekliyse de gereksizse de kendi seçimi olsa daha iyi olur sanki aslında diye düşünüyorum”(Gaia, 31, eşcinsel, Alevi)

Sonuç olarak, erkekler sünnetin faydalı ya da gerekli olmasından öte sünnetin rıza dahilinde ve tıbbi bir durum geliştiği noktada gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmektedirler.

Sünnet ve Cinsel Haz/Cinsel Pratik Arasındaki İlişki: Bilinmezlik

Erkeklerin anlatılarında sünnet ve cinsel haz/cinsel pratikler arasındaki ilişki üzerine olan düşünceleriyle ilgili olarak tanımlanabilecek kavram “bilinmezlik”. Çünkü erkekler oğlan çocukluk çağında başka bir ifadeyle cinsellikle belki de tanışmadan sünnet ettirildikleri (!) için bu konuda deneyim karşılaştırması yapamadıklarını ama merak ettiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, sünnetli bir penis ile sünnetsiz bir penis konusunda karşılaştırma yapabilmek için erkekler cinselliği öğrenmede bir araç olan pornodan yararlandıklarını ifade etmişlerdir (Tartaros, Hera, Hades).

Bu belirsizlikler dâhilinde görüşler konusunda Dionisos (23, heteroseksüel, Alevi) sünnetle alınan deri yüzünden maksimum ereksiyona ulaşamadığını ve hazzın daha az yaşandığını ifade etmiştir; *fiziksel olarak bir deriyi kesiyorlar ve bir deriyle bir deriyi birleştiriyorlar sanki maksimumunu yaşayamıyormuş gibi o penis yani maksimum erekte haline ulaşamıyormuş gibi o deri çekiliyormuş gibi bence çok büyük önemi var...*

Dionisos (23, heteroseksüel, Alevi)’tan farklı olarak Hades (22, heteroseksüel, Sünni) ise sünnet ile aslında farklılık olmadığını çünkü penis başı sayesinde cinsel haz alınabildiğini anlatısında ifade etmiştir:

“Sonuçta şöyle bir olay var hani bir deri tabakası var hani o deri tabakası alınıyor hani o deri tabakası olsa da olmasa da o penisin ucundaki yer zaten yine işlevi görüyor ...[]... Penis başı evet, diğer taraflar da tabi uyarılıyor ama hani deri olmuş ekstra deri olmuş olmamış bence çok bir şey fark etmiyor”

Kendisi hem eşcinsel hem de toplumsal cinsiyet aktivisti olan Artemis (30, eşcinsel, Alevi) ise bu konuyu insan hakları çerçevesinde ele alıp sünnet ile bireylerin en temel hakkı olan cinsel haz hakkının elinden alındığını düşünmektedir;

“Bu hazzı önce öyle deneyimleyen ve sonra sünnet edildikten sonrasıyla kıyaslayanların söyledikleri de vardı ve onların dediğine göre hazzı %70 azaltıyormuş ...[]... bir şey hani benim zevk almamı kim nasıl

engelleyebilir kimin nasıl bir hakkı var böyle bir şeye bana sormadan yani çok çok saçma kesinlikle gelecekte olmaması gereken yapılmaması gereken bir şey”

ERKEK SÜNNETİNE DAİR ŞİDDET GÖSTERGELERİ

Önceki bölümde erkeklerin sünnet deneyimlerine dair kendi anlatılarından yola çıkarak acı ve travma üzerinden şiddete dair temel bulgular betimlenmişti. Bu bölümde ise erkeklerin sünnet anlatılarında şiddete dair önemli noktaları teşkil eden bazı göstergeler üzerinde durulacaktır. Bu göstergeler ise şöyledir; şiddetin anlamı ve sünnet şiddet ilişkisi, sünnet olma yaşı, oğlan çocuğunun sünnet öncesindeki bilgisi/aktarılan bilgiler ve sünnet olma konusunda karar vericiler. Bu bağlamda ilk olarak sünnet deneyimi olan erkekler için şiddetin anlamı ve sünnet şiddet arasındaki ilişki ele alınacaktır.

Şiddetin Anlamı ve Sünnet-Şiddet İlişkisi

Görüşme yaptığım erkeklere “sizce şiddetin anlamı nedir?” diye sorduğumda tüm erkekler şiddetin tek bir türü olmadığını birden fazla türü olabileceğini ifade etmiştir. Ancak, şiddeti tanımlama konusunda erkeklerin ele aldığı noktalar farklılaşmaktadır. Herakles (26, eşcinsel, sünni), Artemis (30, eşcinsel, Alevi), Apollon (25, heteroseksüel, Sünni) ve Prometheus (28, heteroseksüel, Alevi) şiddeti eşitsiz güç ilişkileri ve bireylerin üzerinde uygulanan *tahakküm* ile açıklamıştır. Afrodit (24, eşcinsel, Sünni) ise şiddetin anlamını “bireyin çaresiz bırakılması ve hissettirilmesi” şeklinde tanımlamıştır. Bunların dışında farklı olarak Eros (26, eşcinsel, Alevi), Persephone (20, eşcinsel, Sünni) ve Hera (24, eşcinsel, Alevi) şiddetin anlamını *rızanın alınmaması, dayatma ve iradenin yok sayılması* gibi kavramlarla ele almışlardır. Sonuç olarak aslında erkekler şiddeti tanımlarken birbirlerini kapsayan ve birbiriyle etkileşim halinde olan kavramsal açıklamalarda bulunmuşlardır.

Buradan hareketle erkeklere sünnet ve şiddet arasındaki ilişkiyi sorduğumda şiddetin anlamı için ifade ettiklerinden yola çıkarak düşüncelerini ifade ettiler. Örneğin, Apollon (25, heteroseksüel, Sünni) bunun bir şiddet türü ve istismar olduğunu şu şekilde anlatmıştır;

“Bir rıza dışılık var ve bunu gerçekten istemeyebilir bir insan, zaten o yaştaki bir

çocuğa bunu yapmaya kalkmak başlı başına bence bir şiddet türü ve istismar türü aynı zamanda ama bunu işte farklı farklı şeylere büründürüyorlar sen de biliyorsun yok sağlık içindir bilmem nedir ee ya da dini bir şeye bürürler yok işte allah böyle istedi vs. vs. yani”

Cronos (38, heteroseksüel, Alevi) ise sünneti psikolojik şiddet ve aslında erkekliğin kendi içerisindeki şiddet döngüsünün temel uğrağı olarak ifade etmiştir;

“Aslında psikolojik bir şiddet o daha çok ...[]... Evet sünnet aslında döngüyü başlatan tam şiddetin başlangıcı o da şiddet o şiddetle beraber başlıyor”

Demeter (31, eşcinsel, Sünni) ise sünnet ve şiddet arasındaki ilişkiyi tahakküm üzerinden dile getirmiş ve karar vericinin kendisi olmaması durumunu şiddet olarak değerlendirmiştir;

“Yani evet bunu şiddet olarak görüyorum açıkçası yani benim bedenim üzerinde başkalarının kararı hükmetmiş oluyor çünkü, ya belki de mesela sünnet olduğum için benim cinsel hazzim azaldı bunu bilmiyoruz şu anda ve buna başkaları karar verdi”

Dionisos (23, heteroseksüel, Alevi) ise kendi anlatısında sünnet ve şiddet arasındaki ilişkiyi en başta değinilen acı kavramında yola çıkarak ifade etmiş. Ayrıca, şiddetin bir diğer boyutunu da *kutlama ve gerekçelendirme* üzerinden gerçekleştirilen onay inşasına işaret etmektedir;

“Alt ettiler mesela annemle babam, nasıl bunu bir acıyla sünnetle şiddet eylemiyle yaptılar ve bu acı senin kurduğun bu acı kutlama grafiğiyle işte aslında bu acı bir şiddet sonucu oluşan bir acı ve bunun üzerine kendilerinde bir kutlama hakkı doğurtular. Gerekçelendirmeyi de kutlama ve kutlamayla da gönül alma bilmem ne gibi bir şeyler”

Son olarak, Hermes (27, heteroseksüel, Sünni) ise sünnet ve şiddet arasındaki ilişkiyi insan hakları perspektifinden açıklamıştır. Bu noktada erkek sünnetini şiddet eylemi haline getiren göstergenin oğlan çocuklarının beden bütünlüğüne verilen zarar üzerinden olduğunu ifade etmiştir;

“Yani baktığımda şimdi sünnet çok büyük çoğunlukla birey çocukken gerçekleşen bir şey ve hani çocuk hakları denen bir şey var yani çocuk da bir insan dolayısıyla bedenine bir iradesine ondan habersiz dokunmak nasıl tacize tecavüze giriyorsa şimdi sünnet de aslında bu

boyutlardan görülecek tartışılacak bir şey çünkü çocuğa sormadan yaptığın bir şey”

Sonuç olarak, sünnetin küçük yaşta, rıza dışı bir şekilde yapılması (boyun eğdirme ya da Dionisos (23, heteroseksüel, Alevi)'un ifadesiyle *alt etme*) ve beden bütünlüğüne verilen zarar bağlamında erkek sünnetinin bir şiddet olduğu ve hatta erkeklik aşaması olarak gerçekleştirildiği için cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddeti teşkil etmektedir.

Sünnet Olma Yaşı

Araştırmaya katılan erkeklerin sünnet olma yaşlarının aralığı 2-13 yaş arası olup çoğunluğu ergenliğe girmeden önce 7-9 yaş arasında sünnet edildiklerini ifade etmişlerdir.

Oğlan Çocuklarının Sünnet Olmayı İsteme Durumu: Boyun Eğme, Göz Boyama ve Korku

Erkeklik sünnet anlatılarındaki şiddet ve ataerkil örüntülerden yola çıkarak erkeklerin sünnet olmayı isteme konusunda katılımcılar bir boyun eğdirme aracılığıyla, operasyon sonrasında gelecek hediyelerle ikna edildiklerini ya da kendini eksik hissettikleri için sünnet olmayı istediklerini ifade etmişlerdir. Ancak, sünnet olmayı istemeyen erkekler de “korku” duyguları ön plana çıktığı için istemediklerini ifade etmektedirler.

Belirtilenler ışığında “boyun eğme” davranışı gösterdiğini ifade eden Hera (24, eşcinsel, Alevi) bu davranışı çocuk olmanın kendisi yani aslında “savunmasız” bir pozisyonda olmakla özdeşleştirdiğini ifade etmektedir;

“İsteyip istememe yok cidden kafası karışık bir çocuktum ve hani bedenim üzerinde çok fazla söz hakkımın olmadığı bir durumun içindeyim galiba modunda olduğum için böyle daha çok boyun eğen konumda devam ediyordu zaten sünnet süreci”

Sünnet olmayı isteyen erkek katılımcılarım ise bunun temelini erkeklik konusunda eksik hissetmemek ve sonrasında hediyeler geleceği için istedikleri anlatılarında görülmektedir;

“İstedim diye hatırlıyorum. Arkadaşlarımın hepsi (erkek arkadaşlar) olmuştu yani o konuda eksik hissediyordum” (Hephaistos, 22, heteroseksüel, Sünni)

“... Başta istemiştim galiba çünkü şeyi biliyordum sonrasında bir sürü hediye geleceğini biliyordum” (Afrodit, 24, eşcinsel, Sünni)

Son olarak sünnet olmayı isteme durumunun başta oğlan çocuklarına erkeklik mertebesinde ilerleme ve hediyeler anlamında cazip geldiği görülse de içlerinde o ‘korku’nun devam ettiği erkeklerin anlatılarında sıklıkla tekrarlanan bir ifadedir;

“İlk başlarda hoş geldi kulağa tamam mı hediyeler alınıyor altın takılıyor sünnetlik alınıyor ayakkabı alınıyor falan fotoğraflar çektiliyor falan cafacalı kıyafetler göz boyanıyor, hastanede beklerken hiç onları gözüm görmemişti (gülüyorlar) bıçak altına yatma korkusu tuhaf bir korku” (Herakles, 26, eşcinsel, Sünni)

“...Sürekli şu söyleniyor; erkek adam olacaksın sen de artık sünnet olacaksın filan o bir istemene yol açıyor ama diğer taraftan bilinmezlik bir korku getiriyor yani o korku esasen istememene sebep oluyor” (Ares, 28, heteroseksüel, Sünni)

Sünnet Konusunda Karar Vericiler

Araştırmaya katılan erkeklerin sünnet deneyimlerinde sünnet olma konusunda karar vericiler önemli bir gösterge olarak gündeme gelmektedir. Araştırmaya katılan tüm erkeklerin sünnet konusunda karar vericilerinin ebeveynleri ya da anne-baba dışındaki yetişkin aile üyeleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca, Afrodit (24, eşcinsel, Sünni) ve Hephaistos (22, heteroseksüel, Sünni) gibi kendi ifadeleriyle evde annelerinin daha baskın oluşu sebebiyle karar verici mekanizmalarının anneleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ek olarak, sünnet deneyiminin öznesi olan erkekler sünnet olma konusunda ‘rıza’ ve ‘onam’ gibi kavramların olmadığını dile getirmişlerdir. Bu durumla eş uzamlı olarak bunun bir erkeklik gerekliliği olarak yapıldığını da Persephone (20, eşcinsel, Sünni) şöyle ifade etmiştir; *Hayır hiçbir şekilde bilgi almadılar sormadılar bu zaten bir zorunluluk bir şart erkeksen bu olacak hani bu bir gereklilik gibi.*

Ancak, sünnet olma konusunda karar vericiler arasındaki farklılıklar da mevcuttur. Örneğin, geriatrik ataerkil örüntünün hâkim olduğu bir aile yapısı içerisinde ve Kürd bir erkek olan Herakles (26, eşcinsel, Sünni) kararı dedesinin verdiği ifade

etmiş ve annesinin söz sahibi bile olmadığını ifade etmiştir;

“Tabii ki ben karar vermedim yaşım gelmişti dedem karar vermiştir, anneler böyle bir karar vereceğini düşünmüyorum dedemle amcam vermiştir ...[]... Annem kendi üzerinde karar veremiyor benim üzerimde mi karar verecek...”

Farklı bir örnek olarak da üçü de Alevi erkek olan Cronos (38, heteroseksüel, Alevi), Hera (24, eşcinsel, Alevi) ve Athena (22, eşcinsel, Alevi) sünnet olma konusunda *kollektif* bir karar mekanizmasının olduğunu ifade etmişlerdir;

“Yani bunu kollektif bir şekilde ortaklaşa alındığını düşünüyorum. Babamın, annemin, anneannemin, dedemin... []...O an sorulup da rıza varmış yapalım denilecek bir şey olduğunu düşünmüyorum bu arada yani hani o yaştaki çocuk ne bilecek yani diyorum ya ben bile bugün böyle düşünen bir insan olarak o gün bana sunulan, vaat edilen statü ya da neyse işte kabul görme övülen bir şey...” (Athena)

“Babamla amcam, ha büyük ihtimalle orada consensus oluşmuştur yani” (Hera)

“...işte annem babam büyükbabam babaannemdir yani o dörtlüdür” (Cronos)

Karar vericiler konusunda şiddet göstergesi olarak teşkil eden bir diğer unsur ise Dionisos (23, heteroseksüel, Alevi) ve Athena (22, eşcinsel, Alevi)'nin anlatısında gündeme gelmektedir “İkna Edilmek”

“Bunun sağlıklı ilgili bir durum olduğuna ikna etmeye çalıştılar ama çok zorlanmadım yani çünkü çocuğum ve ne derlerse yapıcım zaten”

Son olarak ise sünnet olma konusunda karar vericilerin (ebeveynlerin) de toplumsal baskı ile karşılaştığı ve dışlanmadan korkulduğu için sünnet ettirilen Artemis (30, eşcinsel, Alevi)'in anlatısında bu durum şöyle ifade edilmiştir;

“Babam benim çok sünnet olmamı istemiyordu çünkü şey hani saçma geliyordu onlara yani işte atıyorum Müslümanlık özelinde olan bir şeyse biz de Müslüman değiliz niye yaptırılmaz kafasında ama ee askerde başıma iş açılacağını düşünmüş o yüzden zorla yaptırmış hani baya bir geç o yüzden beklemiş herhalde ...[]... İnanç... Yani her ne kadar babamlar

inançsız olsa da işte toplumdan belki dışlanacağını düşündükleri için”

Sünnet Öncesinde Oğlan Çocuğuyla Konuşmak ve Bilgi Aktarımı

Erkekler sünnet olmadan önce oğlan çocuğuyla bazı konuşmaların olup olmadığını betimlemek araştırmada ele alınan bir diğer boyuttu. Bu noktada erkeklerin anlatıları doğrultusunda sünnet olmadan önce oğlan çocuğuyla konuşmaların içeriğinde 3 farklı tekrar eden eylemi gündeme getirmektedir: *telkin etme, korkutma ve motive etme*.

Telkin etme davranışı Dionisos (23, heteroseksüel, Alevi)'un ve Apollon (25, heteroseksüel, Sünni)'un anlatısında gündeme gelmektedir;

“İşte bu sürece girdikten sonra sünnet edilmem gerektiğini şey yaptıktan sonra babam annem işte bunun korkulacak bir şey olmadığını bunun sağlıklı ilgili bir durum olduğunu gerçekten kesmemiz gerektiğini falan anlattılar böyle ondan sonra zaten doktora gittik babam hastanede çalıştığı için onun bildiği doktorlar vardı işte gösterdiler muayene ettiler falan filan” (Dionisos)

“Yani işte korkmamam gerektiğini hemen olup bitecek bir şey olduğunu falan söylemişti annem, babam da gelip konuşmuştu ...[]... Ya aslında az önce bahsettiklerimden çok farklı bir şey düşüneceklerini de sanmıyorum hatırlamıyorum ama çok da farklı şeyler düşüneceklerini sanmıyorum böyle erkek olacaksın bu senin olman gereken bir şey bak herkes ne kadar mutlu vs. vs. yani zaten acımayacak hemen bitecek bir şey uyuşturuyorlar falan bunlar biraz daha sağlık kısmından geliyordu yani memurlardı da hastanede çalışıyorlardı, bak uyuşturuyorlar zaten falan filan gibi...” (Apollon)

Korkutma eylemi ise Herakles (26, eşcinsel, Sünni)'in anlatısında gündeme gelmektedir;

“İşte büyük kuzenler korkutuyordu amcamlar yok öyle bir şey sadece şunu yapacaklar bunu yapacaklar falan diyordu, büyük kuzenler işte şu kadar iğne yapacaklar şöyle kesecekler falan diye korkutmaya çalışıyorlardı ama alışmıştım artık”

Motive etme eylemi ise Gaia (31, eşcinsel, Alevi)'nin anlatısında gündeme gelmektedir;

“Şey motive etme üzerine hani korkma bir şey olmayacak çok acımayacak işte erken iyileşirsin şöyle olur böyle olur gibisinden korkuyu alma beni motive etme üzerine daha çok”

Erkeklerin sünnet anlatılarında şiddete dair son gösterge ise erkeklerin sünnet öncesinde sünnetin nasıl yapılacağına dair bilginin olup olmamasıdır. Bu noktada, erkekler sünnet öncesinde *detaylı bilgilerinin olmadıklarını, aktarılan bilgilerin pratikte farklılaştığını* ifade etmişlerdir. Başka bir ifadeyle oğlan çocuklarının bedenleri üzerinde gerçekleştirilecek operasyona dair bilgilerinin olmamasının yarattığı bir belirsizlik karşısında gelişen korku duygusu erkeklerin anlatılarında hep tekrar eden bir duyguydu.

“Ya işte yani annem filan sadece erkek olacaksın gibi bir şey söyledi ama işte bunun anlamı nedir neden yapılır ne olur gibi herhangi bir şeyi kimse açıklamadı yani, sadece sünnet zaten yapılan bir şeydi ve üzerine soru kabul edilmeyen bir şeydi yani herkes yapıyordu ve senin sünnet zamanında şu sünnet oldu bu da sünnet oldu ha senin de sünnet zamanın filan gibi şeyler oluyordu” (Prometheus, 28, heteroseksüel, Alevi)

“Evet bir de ne olacağını da bilmiyorsun sadece bir mutilation olacağını biliyorsun ama nasıl olacak süreçle ilgili hiç bilgin yok” (Hera, 24, eşcinsel, Alevi)

“Yani herhalde kesilmeden haberim vardı ama nasıl olacağına dair bir bilgim yoktu ...[]... Bilinçsiz bir şekilde evet” (Apollon, 25, heteroseksüel, Sünni)

“Yani detaylı bilgiyi işte bıçakla falan diye düşünüyordum ben hani bana çıkıp bu şöyle böyle yapıyor diye ayrıntılı anlatan olmadı” (Poseidon, 19, heteroseksüel, Alevi)

Son olarak, sünnetin nasıl yapılacağına dair bir bilgi sahibi olmama durumu erkeklerde kastrasyon korkusu denilen erkeklerin iğdiş edileceğine yönelik korkuyu (Santamaría, 2018) tetiklediği de görülmektedir;

“Belki de kökünden kesilmek olarak da düşünmüş olabilirim bilmiyorum ...[]... yapıldıktan sonra anladım hani iğne varmış işte kesilme varmış dikiş varmış hiçbirini bilmiyordum” (Artemis, 30, eşcinsel, Alevi)

“Dilimize yerleşmiş bi deyim var ya, çocukken yaramazlık yapınca “Ç.künü keserim ha!” denilerek korkutulmuşuzdur hep birçoğumuz. Bu durumda da, evet psikolojik olarak, bir yanlışlık yapılır da erkekleğimizin gideceğini düşünüyor ve korkuyor olabiliriz” (Dionisos, 23, heteroseksüel, Alevi)

Sonuç ve Tartışma: Erkek Sünnetini İnsan Hakları Ekseninde Ele Almak

Her birey içinde yaşadığı toplumun bir ferdidir ve bir toplumda tüm bireylerin biyo-psiko-sosyal bağlamda en üst yararı gözetilmelidir. Bu yararın gözetilmesinde insan hakları ve etik kavramı gündeme gelir. İlk olarak insan hakları kavramı ele alınabilir ki bu ekseninde Kuçuradi (2007)'nin belirttiği üzere “İnsan hakları temellerini insanın değerinde” bulmaktadır. İnsanın değeri, cins olarak insanın “diğer varlıklarla (insan olmayan her şeyle) ilgisi bakımından” özel durumu ve bu durumdan dolayı varlıkta sahip olduğu özel yer anlamına gelmektedir. Günümüzde ise insanın bu özel durumunu ve değerini güvence altına alan düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemeler ulusal/uluslararası boyutta olup evrensel bağlamda tüm toplumlardaki bireylerin korunmasını önceliklendirmektedirler. 1948 yılında bu hakları küresel ekseninde etkin kılmaya çalışan ‘İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 1. maddesinde bu durum şöyle ifade edilmiştir: Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Ancak, bu evrensel ilkeler bazen kültürel normlar ve değerlerle çatışabilir. Kuçuradi (2007)'nin belirttiği üzere söz konusu kültürel değer yargıları yani belirli bir grubun ortaya koyduğu yaşantıların bir sonucu olduğu için bazı toplumsal pratikler insanın değeri bilgisi bağlamında bir insan hakları ihlalini ve etik sorunları gündeme getirdiği söylenebilir. Özkan ve arkadaşları (Akt. İzgü, 2015) psiko-sosyal ekseninde özellikle Türkiye’de erkeklik inşası sürecinde oğlan çocuğunun boyun eğdirilmesi, ikna edilmesi, açık bir aydınlatılmış onamının olmaması ve sünnetin tıbbi bir müdahale olması göz önüne alındığında oluşacak herhangi bir cerrahi hatanın oğlan çocukları üzerinde travmatik etkiler yaratacağını dile getirmiştir.

Araştırma bulguları bağlamında erkeklerin rıza yoksunluğu ya da onay inşası altında aydınlatılmış onam olmadan aile içerisindeki yetişkinler tarafından sünnet ettirildikleri

görülmektedir. Erkeklerin oğlan çocukluğu döneminde bedenleri üzerinde söz sahibi olamayışlarına ek olarak gerçekleştirilen operasyonun acılı olması ve uzun süreli/kalıcı izler bırakması doğrudan erkeklerin biyo-psiko-sosyal iyilik halinin bozulmasına yönelik bir bulguyu da teşkil etmektedir. Belirtilen iyilik halinin bozulmasına yönelik olarak ise erkeklerin sünneti travma olarak özdeşleştirdiği de görülmektedir. Bu duruma örnek olarak Athena (22, eşcinsel, Alevi)'nin olayı tam hatırlamaması ya da bazı katılımcıların görüşmelerde sünnet anına dair detayları geçiştirmeye yönelik cevaplar vermesi de travma sonrası dönemde ortaya çıkan belirtiler olarak da okunabilir.

Bu noktada oğlan çocuklarının bedeni üstünde tıbbi bir gereklilik olmadan gerçekleştirilen ve kişiyi karar verme hüviyetinden yoksun bırakan bu müdahale en temel insan hakkı olan “kötü muamele görmeme hakkını” ve “kişinin bedensel bütünlüğüne yönelik yapılan ihlali” kapsamaktadır. Ayrıca “çocuğun biyo-psiko-sosyal yararını göz ardı eden bir uygulamaya dönüşmektedir. Çünkü tedavi amaçlı ve endikasyonları ortadan kaldırmak adına yapılmayan yani estetik müdahaleler ve inanç ritüeli olarak yapılan müdahaleler tedavi edici tıbbi bir müdahale değildir (Şengül ve Bulut, 2018).

Belirtilenler dâhilinde Türkiye’de özellikle hem Türk Ceza Kanunu’nda hem de Anayasa ekseninde tıbbi zorunluluklar ve gereklilikler dışında kişilerin bedenleri üzerinde rızası ve onayı olmadan kişinin bedenine dokunulamayacağı belirtilmiştir. Türkiye toplumunda sünnet erkeklik adı altında oğlan çocuklarının bedensel, ruhsal bütünlüğüne zarar verdiği için hem TCK hem de Anayasa bağlamında bir suç teşkil etse de Türkiye’de buna yönelik bir davanın olmayışı da ilgi çekicidir. Bu durumun sebebi olabilecek bulgular ise araştırma dâhilinde gündeme gelmiştir. Örneğin, erkeklerin sünnet öncesinde ve sonrasında boyun eğme, hediyeler sunulması ve ikna edilmeleri gibi durumlar bağlamında *direngen bilinç* görece kırılmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen erkekler sünnet deneyimlerinin şiddete dair boyutlarını ele alırken kendi ifadeleriyle “yetişkin bakış açısı” ile yorumladıklarını ifade etmişlerdir.

Aynı zamanda, erkek sünnetinin dini ve kültürel gerekçelerle yapılması ve bedensel bütünlüğe zarar verilmesi uluslararası hukukta da gündeme gelmektedir. Alan yazında uluslararası bağlamda sünnet tartışmaları genellikle hem

Türkiye’nin hem de diğer ülkelerin sorumlu kılındığı uluslararası sözleşmeler ekseninde ele alınmaktadır. Bu doğrultuda Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Uluslararası Biyotıp Sözleşmesi ve Yogyakarta İlkeleri ekseninde oğlan çocukluk döneminde gerçekleştirilen sünnet eylemi bir insan hakkı ihlali olarak görülmektedir. Örneğin, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin birinci maddesi olan *18 yaşından küçük her birey çocuktur* ifadesi gündeme alındığında Türkiye’de oğlan çocuklarına yönelik gerçekleştirilen sünnet etkinliğinin şiddetin bir biçimi/boyutu olduğu söylenebilir.. Bu araştırma bağlamında da erkeklerin 18 yaşından önce yani çocukken sünnet ettirildikleri görülmektedir.

Sünnet hususunda tıbbi bir endikasyonun olmadığı ve çocuğun onamı/rızasının yoksunluğu durumunda gerçekleştirildiği durumu, bu araştırma dâhilinde ortaya çıkan bir bulguydu. Buna yönelik olarak Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin ilgili 12. ve 13. Maddeleri ve ‘Biyotıp Sözleşmesi’nin Muvafakat Bölümü 5. Maddeleri oğlan çocuklarını sünnet ettiren karar vericiler tarafından ihlal edilmektedir. Başka bir ifadeyle çocuğun fiziksel bütünlüğünü ve tıbbi istismara uğramama hakkını koruyan ve çocuğun sünnet konusundaki hür iradesini, onamını ve rızasını zedeleyen durumlara karşı koruma sağlayan bu maddelerin ihlallerine işaret etmektedir. Buna benzer olarak LGBTİ+ çocuklar özelinde ‘Yogyakarta İlkeleri’nin 18. İlkesi de aynı vurguyu yapmaktadır. Örneğin, araştırmaya katılan erkeklerin içerisinde eşcinsel erkeklerin de olduğu (Herakles, Athena, Hera gibi) ve bu erkeklerin sünnet deneyimlerini acılı bir süreç ve travma olarak tanımlamaları da heteronormatif erkeklik anlayışının eşcinsel erkeklerde sünnet aracılığıyla farklı tezahürleri olabileceği de görülmektedir.

Başka bir unsur olarak da Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 14. Maddesi uyarınca çocuğun kendi dinini seçme özgürlüğü olduğu ifade edilmiştir. Ancak, sünnet ritüeli aracılığıyla her oğlan çocuğunun Müslüman olduğu kabulünden yola çıkılıp dini gerekçelerle sünnet ritüeli gerçekleştirildiğinde bu maddenin ihlali de gündeme gelmektedir.

Avrupa Konseyi’nin sünnet hususunda yaptığı düzenlemelerde ise erkek sünnetine yönelik sorunlu durumlar gündeme gelmektedir. Çünkü 2013 yılında Avrupa Parlamenteler Konseyi (AKPM) tarafından “çocukların fiziksel bütünlük hakkı” raporuyla kız çocuklarının sünnetini bütünüyle; erkek çocuklarının ise 14 yaşından önce

sünnet edilmesini yasaklamıştır. Konsey üyesi devletler bu karar neticesinde sünnet hususunda sorumlu tutulmuştur. 2014 yılında ise Türkiye’de yürürlüğe giren İstanbul Sözleşmesi’nde de sadece kadın sünnetine yönelik yasal/cezai yaptırımın olduğu görülmektedir. Avrupa Konseyi’nin bu düzenlemelerdeki yaş ve toplumsal cinsiyete bağlı eşit olmayan düzenlemeler farklı bir hak ihlalini de gündeme getirmektedir.

Bu noktada erkek sünnetinin LGBTİ+ aktivistler, feminist aktivistler ve çocuk hakları alanında çalışan herkesi ilgilendirdiği ifade edilebilir. Bu bağlamda, yapılacak önerilerden ilki, sivil toplum alanında yapılacak çalışmalarda erkek sünnetine yönelik bilinçlendirme kampanyalarının da yapılması yapılmasıdır. Ek olarak, Türkiye’de geleneksel olarak sünneti gerçekleştiren/operasyonu yapan kişinin, ailenin sosyo-ekonomik koşullarına göre, alanında uzman olmayan kişiler olduğu durumlar da mevcuttur. Alanında uzman olmayan kişilerin sünnet operasyonunu gerçekleştirmemesi için 2014 yılında Resmi Gazete’de yayınlanan kararla 1219 sayılı yasa da değişiklik yapılmış ve sünneti gerçekleştiren kişinin uzman bir hekim olması zorunluluğu getirilmiştir. Bu bağlamda, öncelikli olarak çocuk sağlığı alanında çalışan hekimlerin ve ardından sağlık personelinin bu konuda bilinçlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu bilinçlendirme ise erkek sünnetine yönelik ulusal ve uluslararası ihlaller üzerinden yürütülmelidir. Çünkü oğlan çocuklarının sünnet operasyonlarının gerçekleştirilmesiyle hem sünnet olma konusunda karar vericiler hem de doktorlar bu konuda ileride erkekler tarafından dava edilebilirler. Buna yönelik Köln’de davacı bir erkeğin hikâyesi gündeme gelmiştir⁴

Son olarak, Türkiye’de insan hakları tartışmalarında erkek sünneti eksenindeki çalışmalar ve tartışmalar genelde psikoloji-psikiyatri ve tıp etiği konusunda gündeme gelmektedir. Türkiye’de direkt olarak hem erkek sünnetini önceleyecek herhangi koruyucu ve önleyici bir yasa mevcut olmayıp hem de TCK ve Anayasa’da belirtilen maddelerle çocuk ve toplumsal cinsiyet perspektifinden yoksun bir önleme ve koruma müdahalesi vardır. Bu sebeple erkek sünneti konusunda sosyal hizmet uzmanları, pedagoglar ve psikologlar ile bu konuda yapılacak çalışmalar da önem arz etmektedir. Bu doğrultuda sünnet yaptırma kararı alan ebeveynler operasyondan önce

bu konuda danışmanlık almaya teşvik edilebilir ve erkek sünneti konusundaki ihlaller ve oğlan çocuklarının biyo-psiko-sosyal refahlarının üzerindeki olumsuz etkileri ifade edilebilir.

Fonlama

Bu araştırma NEAR-TS/2017/391-682 No’lu “Coping with State of Emergency: Bringing Human Rights Academy to Society” başlıklı Projenin II.1.6 Supporting Academic Research: Grants başlığı altında Kapasite Geliştirme Derneği (KAGED) tarafından fonlanmıştır.

⁴ Detaylı bilgi için bkz. [Almanya’da sünnete ceza | ALMANYA | DW | 28.06.2012](#)

Kaynakça

6514 Sayılı Kanun Sağlık Bakanlığı Ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükümünde Kararname İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2014). Erişim (15.12.2020): <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/01/20140118-1.htm>

Ataseven, A. (2005). *Tarih Boyunca Sünnet*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi: İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi (1997). Erişim (15.12.2020): <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5013.html>

Bozok, M. (2011). *Soru ve cevaplarla erkeklikler*. İstanbul: Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi.

Butler, J. (2016). *Cinsiyet Belası, Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989). Erişim (15.12.2020): <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948). Erişim(15.12.2020): <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/>

İzgi, M. C. (2015). Tedavi Amaçlı Olmayan Erkek Çocuk Sünnetinin İncelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(3), 204-212.

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (2011). Erişim (15.12.2020): <https://rm.coe.int/1680462545>

Karaca, K. (2013, 09 12). *Sünnet tartışması büyüyor*. (B. Wöltje, Düzenleyen) ©Deutsche WelleTürkçe: <https://www.dw.com/tr/s%C3%BCnnet-tart%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1-b%C3%BCy%C3%BCyor/a-17085444> adresinden alınmıştır

Kuçuradi, İ. (2007). *İnsan hakları kavramları ve sorunları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Özkazanç, A. (2018). *Feminizm ve Queer Kuram*. Ankara: Dipnot.

Santamaría, J. (2018). Has Castration Anxiety Anything to Do with Psychoanalysis? *Psychoanalytic Inquiry*, 38(1), 91-105.

Selek, P. (2010). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Şengül, H., & Bulut A.(2018). Erkek Çocuklarda Yapılan Sünnet ve Hasta Hakları Boyutunun İncelenmesi. *Journal of Social and Humanities Research*, 5(16), 10-15.

Toksoy, N. G., & Taşıtman, A. (2015). “Ceremonial Circumcision” as One of the Mechanisms Which Enables the Regeneration and Intergenerational Transmission of Manhood Culture in Turkey. *Masculinities: A Journal of Identity and Culture*(3), 156-188.

Türk Ceza Kanunu (2004). Erişim (15.12.2020): <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). Erişim (15.12.2020): https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf

UNHCR. (t.y.). *Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet*. <https://help.unhcr.org/turkey/tr/social-economic-and-civil-matters/sexual-and-gender-based-violence/> adresinden alınmıştır.

Yogyakarta İlkeleri (2006). Erişim (15.12.2020): http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2016/08/principles_en.pdf

TABLO 1. ARAŞTIRMAYA KATILAN ERKEKLERE AİT BİLGİLER

<i>Katılımcı</i>	<i>Yaş</i>	<i>Cinsel Yönelim</i>	<i>Aileden Aktarılan Etno- Dinsel Kimlik</i>	<i>Meslek</i>	<i>Medeni Durum</i>
<i>Zeus</i>	31	Eşcinsel	Türk-Sünni	Akademisyen	Bekâr
<i>Apollon</i>	25	Heteroseksüel	Türk-Sünni	Stajyer	Partner İlişkisi
<i>Herakles</i>	26	Eşcinsel	Kürd-Sünni	Esnaf	Bekâr
<i>Athena</i>	22	Eşcinsel	Kürd-Alevi	Aktivist/Öğrenci	Bekâr
<i>Afrodite</i>	24	Eşcinsel	Gürcü Asıllı Türk- Sünni	Endüstri Mühendisi	Bekâr
<i>Ares</i>	28	Heteroseksüel	Türk-Sünni	Garson	Partner İlişkisi
<i>Prometheus</i>	28	Heteroseksüel	Türkmen-Alevi	Mesleği Yok	Partner İlişkisi
<i>Artemis</i>	30	Eşcinsel	Türk-Alevi	Arkeometrist	Bekâr
<i>Dionisos</i>	23	Heteroseksüel	Türk-Alevi	Tiyatrocu	Bekâr
<i>Hades</i>	22	Heteroseksüel	Türk-Sünni	Öğrenci	Bekâr
<i>Hera</i>	24	Eşcinsel	Arap-Alevi (Nusayri)	Mesleği Yok	Partner İlişkisi
<i>Tartaros</i>	24	Heteroseksüel	Arap-Alevi (Nusayri)	Sosyal Çalışmacı	Bekâr
<i>Poseidon</i>	19	Heteroseksüel	Türk-Alevi	Mesleği Yok	Bekâr
<i>Hermes</i>	27	Heteroseksüel	Kürd-Sünni	Öğrenci	Bekâr
<i>Eros</i>	26	Eşcinsel	Zaza (anneden) ve Kürt(babadan) Alevi	Mimar	Bekâr
<i>Gaia</i>	31	Eşcinsel	Kürd-Alevi	Halkla İlişkiler	Bekâr
<i>Demeter</i>	31	Eşcinsel	Türk-Sünni	Bilgisayar Mühendisi	Bekâr
<i>Persephone</i>	20	Eşcinsel	Türk-Sünni	Psikoloji Öğrencisi	Partner İlişkisi
<i>Cronos</i>	38	Heteroseksüel	Türk-Alevi	Bankacı	Evli
<i>Hephaistos</i>	22	Heteroseksüel	Türk-Sünni	Psikoloji Öğrencisi	Partner İlişkisi